

OCENA STANJA NA PODROČJU PROSTITUCIJE V SLOVENIJI

1

Študentski inovativni projekt
„Sem Ana in nisem tvoja Ančka“

OVERLOOKING PROSTITUTION IN SLOVENIA
Student Project “I am Ana and I am not your Ana doll”

Tjaša Dolinar, mag. prof. soc. ped.

Leja Markelj, dipl. soc. ped.

Alisa Selan, dipl. soc. ped.

Društvo Freya, Kardeljeva ploščad 16, 1000 Ljubljana, info@drusvofreya.si

POVZETEK

V članku obravnavamo področje prostitucije v Sloveniji. Z namenom umestitve prostitucije v širši kontekst najprej predstavljamo družbeno-politični okvir, ki zajema različne modele regulacije, ter dva pogleda, ki sta se skozi zgodovino oblikovala v odnosu do prostitucije. V nadaljevanju predstavljamo karakteristike prostitucije v slovenskem prostoru, nato pa se osredotočamo na različne pristope pri delu s populacijo spolnih delavk in delavcev. Osrednji del članka predstavlja raziskava Hitra ocena stanja na področju prostitucije, v katero so bile vključene vladne in nevladne organizacije, spolne delavke in njihove stranke. Namen raziskave je analizirati delovanje organizacij, ugotoviti potrebe in težave spolnih delavk ter pridobiti informacije o izkušnjah strank. Rezultati raziskave kažejo, da doslej ni bilo oblikovanega nobenega programa pomoči za spolne delavke in delavce v kontekstu zmanjševanja škode, čeprav se organizacije z različnih področij s to populacijo

relativno pogosto srečujejo. Težave spolnih delavk se navezujejo predvsem na odnose s strankami, izražajo pa potrebo po informiranju o različnih temah (zdravje, zakonodaja, pravno svetovanje). Stranke opisujejo tako pozitivne kot negativne izkušnje v povezavi z obiski spolnih delavk, težave pa vidijo predvsem v pogojih dela, pomanjkljivi higieni in nekorektnem odnosu spolnih delavk.

KLJUČNE BESEDE: *prostitucija, spolno delo, spolne delavke in delavci, zmanjševanje škode, hitra ocena stanja*

ABSTRACT

The article presents an overview of prostitution in Slovenia. Placing prostitution in a wider context, a socio-political framework is introduced, covering various practices of regulation, as well as two major history-shaped views. Furthermore, article introduces the characteristics of prostitution in Slovenia, mentioning different approaches to working with sex workers. The main focus is the “Rapid Needs Assessment of Prostitution in Slovenia” research, involving both governmental and non-governmental organizations, sex workers and their clients. The purpose of the research was to analyse the functioning of organisations, to identify the needs and problems of sex workers and to obtain information regarding clients' experiences. Findings show that in the context of harm reduction, no aid programmes for sex workers have been established, although organisations from different fields are frequently encountering with this population. Sex workers highlight problems mainly related to clients, and they express the need for information on various topics (health, legislation, legal advice). Clients mention both positive and negative experiences with sex workers, highlighting problems regarding sex workers' working conditions, inadequate hygiene and inappropriate attitude.

KEY WORDS: *prostitution, sex work, sex workers, harm reduction, rapid needs assessment*

UVOD

Prostitucija predstavlja enega izmed največjih sivih polj v Sloveniji, spolne delavke in delavci pa so ena izmed najtežje dostopnih populacij. Vse to je povezano s stigmo, ki jo v različnih oblikah zaznavamo ne glede na način pravne ureditve tega področja v posameznih državah. V Sloveniji je prostitucija dekriminalizirana, vendar pa ni priznana kot legitimna oblika dela.

Vladne in nevladne organizacije pri nas kažejo vedno več interesa za urejanje in raziskovanje področja prostitucije, saj se zaradi prepletanja različnih problematik v okviru svojega delovanja srečujejo tudi s populacijo spolnih delavk in delavcev. V Sloveniji obstajajo organizacije, namenjene predvsem žrtvam trgovine z ljudmi in prisilne prostitucije. Te organizacije večinoma zagovarjajo abolicionistični pogled in prostitucijo dojemajo kot nasilje nad ženskami, zaradi česar si prizadevajo, da bi njihovi uporabnice in uporabniki prenehali z nudenjem spolnih storitev. Nekatere organizacije v Sloveniji pa prostitucijo dojemajo kot obliko dela in dopuščajo možnost prostovoljne izbire takšnega načina služenja denarja.

Tistim uporabnicam in uporabnikom, ki se aktivno ukvarjajo s spolnim delom, v Sloveniji ni namenjen noben program podpore. Do nedavnega ni obstajala organizacija, ki bi si prizadevala doseči doslej zapostavljeno populacijo. Po triletnem raziskovanju področja smo socialne pedagoginje v letu 2017 ustanovile društvo Freya, ki se ukvarja z zmanjševanjem škode na področju prostitucije. V okviru načela zmanjševanja škode je naše poslanstvo, dati glas doslej neslišani populaciji, ob tem pa dopuščati možnost raznolikosti izkušenj posameznic in posameznikov, ki se ukvarjajo s spolnim delom.

Za načrtovanje programov, ki bi odgovarjali na aktualne potrebe populacije, je pomembno raziskovanje tega področja in s tem identifikacija težav ter potreb uporabnic in uporabnikov. Del tega smo želele uresničiti z raziskavo, ki jo podrobneje opisujemo v prispevku. V raziskavi smo uporabile multiperspektiven pristop, pri čemer smo zajele informacije treh akterjev: organizacij, spolnih delavk in delavcev ter njihovih strank.

DRUŽBENO-POLITIČNI POGLEDI

ABOLICIONIZEM IN PERSPEKTIVA SEKSUALNEGA DELA

Prostitucija je pogosto označena kot najstarejša obrt, kar kaže na to, da je »prostitucija stara toliko, kolikor so stare človeške družbe, oziroma da je obstajala v vseh zgodovinskih obdobjih in v vseh kulturnih okoljih« (Kanduč, Korošec in Bošnjak, 1998, str. 53). Odnos do prostitucije je skozi celo zgodovino zaznamovala moralistična obravnava, ki se je kazala tudi skozi hipokrizijo in paternalizem (Popov, 2008). Prostitucija je veljala za družbeno zlo in je predstavljala grožnjo javnemu redu (in zdravju). S seksualno revolucijo, znotraj katere so ženske (vsaj kar se tiče spolnosti) postale bolj avtonomne, so se začeli spreminjati tudi pogledi na seksualno delo.

V sodobnosti sta se v odnosu do prostitucije oblikovala dva nasprotujoča si pola. Prostitucija je tako binarno opredeljena bodisi kot nasilje bodisi kot seksualno delo, ženske v prostituciji pa pojmovane kot žrtve ali seksualne delavke (Pajnik, 2008, str. 8).

Abolicionistični pristop prostitucijo obravnava kot obliko nasilja nad ženskami, ki je dokaz za patriarhalne prakse in prevlado moških. Ženske v prostituciji so žrtve, ki nimajo možnosti odločanja po svoji volji. Za prostitucijo se torej ni mogoče odločiti prostovoljno, saj ženske v to dejavnost vedno silijo socialni, ekonomski ali politični dejavniki. S tem argumentom zanika proaktivno vlogo žensk v prostituciji kakor tudi v družbi nasploh. Zagovorniki tega pristopa opozarjajo, da stranke in zvodniki izkoriščajo ponudnice spolnih storitev, kar »poganja razvoj seksualne industrije, vzdržuje neenakosti med spoloma, povečuje nasilje in utrjuje prostitucijo kot patriarhalno institucijo« (Pajnik, 2008, str. 47). Abolicionistični pristopi se zavzemajo za odpravo prostitucije. Opredeljujejo se proti dekriminalizaciji in legalizaciji prostitucije, saj naj bi pomenili normalizacijo prostitucije in zmanjševali odgovornost države.

Abolicionistične razlage so v 60. in 70. letih postale tarča kritik. Gibanja in pobude za enakost spolov so abolicionistično razlago zavračale, saj zapostavlja razlike v izkušnjah in objektivira teh pasivizira ženske (Pajnik, 2008). V 70. letih je nastalo gibanje, ki

je »prostitucijo definiralo kot seksualno delo, ženske in moške, ki se ukvarjajo s prostitucijo, pa poimenovalo seksualne delavke in delavci« (prav tam, str. 8). Opozarjati so začeli na možnost samoodločanja znotraj prostovoljne prostitucije. Termin seksualno delo (sex work) se je uveljavil za poimenovanje komercialnih seksualnih storitev, predstav ali produktov v zameno za materialno zamenjavo. Weitzer (2000) pod to obliko dela poleg prostitucije uvršča še strip-tiz, erotični ples, telefonski seks in pornografijo.

Perspektiva seksualnega dela je nastala kot posledica vse odločnejših javnih nastopov spolnih delavk in delavcev. Ena izmed odmevnejših akcij je bila zaseda cerkve Saint-Nizier v Lyonu, spolne delavke in delavci pa redno organizirajo tudi evropske konference. Tako so nastajale tudi organizacije spolnih delavk in delavcev, ki zagovarjajo stališče, da je prostitucija poklic kot vsak drug in ga je mogoče izbrati prostovoljno. Svoja stališča in zahteve so izpostavili v manifestu *Sex workers in Europe Manifesto* (2005), v katerem opozarjajo na neenakosti, stigmatizacijo in diskriminacijo ter zahtevajo regulacijo seksualnega dela po načelih dekriminalizacije. Boriijo se proti viktimizaciji oseb v prostituciji. Če je prostitucija delo kot vsako drugo, je treba osebam, ki ga opravljajo, zagotoviti vse pravice, določene v delovni zakonodaji (zdravstveno, socialno zavarovanje, priznanje delovne dobe, plačana bolniška ipd.), katerim pritičejo tudi dolžnosti (plačevanje davkov).

V kontekstu perspektive seksualnega dela nekatere avtorice (Pajnik, 2008; Blume, 2006) govorijo o prostituciji kot o emancipatorni praksi, ki subvertira kulturne vzorce in omejeno pojmovanje seksualnosti. Prinaša iniciativnost v seksualnosti, občutek nadzora nad svojim telesom in moč žensk (Blume, 2006).

Pajnik (2008) vseeno opozarja, da prostovoljnosti in samoodločanja v prostituciji ne smemo absolutizirati, saj lahko privede do normalizacije seksualnega dela, ta pa v minimizacijo pomena nasilja, ki ni nujno tako oddaljen od seksualnega dela, kot se morda zdi. Pri opredeljevanju do seksualnega dela moramo ohraniti dovoljšno mero senzibilnosti ob hkratnem dopuščanju heterogenosti izkušenj oseb, vključenih v prostitucijo.

RAZLIČNI MODELI REGULACIJE PROSTITUCIJE

Na podlagi različnih odnosov do prostitucije so nastajali tudi različni modeli regulacije tega pojava. Poimenovanja modelov so glede na avtorje različna. Pajnik (2008) govori o treh modelih regulacije – prohibiciji, legalizaciji in dekriminalizaciji. Popov (2008) pa tem trem modelom doda še abolicijo in načelo delavskih pravic. Pravi tudi, da kljub oblikovani tipologiji regulacij v praksi ne obstaja t. i. čisti model, ampak gre največkrat za prepletanje elementov posameznih modelov. V nadaljevanju opisujemo njihove značilnosti.

PROHIBICIONIZEM

Prohibicija pomeni prepoved prostitucije, ki je v celoti kriminalizirana. Sankcioniranje je predvideno za vse vpletene, tako za seksualne delavke in delavce kot za stranke in posrednike (oziroma za vse vpletene v posel, tudi denimo lastnike nočnih klubov). Nekateri avtorji in avtorice (Popov, 2008; Pajnik, 2008; Peršak, 2012; Weitzer, 2009) govorijo o negativnih vplivih kriminalizacije spolnih storitev, saj naj bi poslabšala položaj seksualnih delavk in delavcev.

Primer uvajanja prohibicionistične logike v državno regulacijo prostitucije je švedski primer kriminalizacije strank. Problem politike kriminalizacije strank je v tem, da ne upošteva položaja oseb v prostituciji (Pajnik, 2008). Prostitucija zaradi uveljavljenega zakona ne bo izginila, kot so predvidevali ustvarjalci zakona, temveč se bo samo prestavila v drugačne razmere z drugimi vzorci organiziranja (Kulick, 2003).

LEGALIZACIJA

Ta model lahko poimenujemo tudi model reglementacije oziroma regularizma. Je najstarejši znani model zakonskega urejanja prostitucije (Popov, 2008), s katerim se uvaja državni nadzor nad prostitucijo (Pajnik, 2008). Določeni so kraji, na katerih se lahko prostitucija izvaja, način organiziranja, predviden pa je tudi način državnega nadzora in poseganja v dejavnost. Reglementacija je povezana z obstojem bordelov, javnih hiš in »rdečih ulic«. Tem se

podeljuje licence, seksualne delavke in delavci pa se morajo registrirati pri lokalnih oblasteh (ter plačevati davke).

Kritike tega modela opozarjajo na stigmatizacijo, ki jo prinaša registracija dela. Seksualne delavke in delavci se pogosto nočejo identificirati kot osebe, ki so vključene v prostitucijo, saj jim to onemogoča iskanje zaposlitve zunaj prostitucije, hkrati pa je povezano tudi z izgubo anonimnosti (Pajnik, 2008). Z dajanjem moči posrednikom (podeljevanje licenc) se povečata tudi odvisnost in izkoriščanje seksualnih delavk.

Tipična primera takšne oblike regulacije sta Nemčija in Nizozemska.

DEKRIMINALIZACIJA

Dekriminalizacija je model, ki odpravlja zakone proti prostituciji, torej pomeni odpravo kazenske zakonodaje, ki prostitucijo obravnava kot prekršek. V ozadju je ideja o opuščanju kriminalizacije prostitucije, ko se ta nanaša na prostovoljna razmerja med osebami v prostituciji. Čeprav dekriminalizacija pomeni opuščanje politike kaznovanja, pa ne zanika pravne ureditve prostitucije oziroma še vedno ne predvideva opustitve nadzorstvenih politik. Omogoča namreč ureditev delovnih pogojev spolnih delavk in delavcev (Pajnik, 2008), saj za prostitucijo veljajo isti zakoni kot za ostale poklicne in gospodarske dejavnosti. Znotraj tega modela ureditve še vedno ostajajo kaznovani posredniki in organizatorji prostitucije.

Za dekriminalizacijski model se zavzemajo številne organizacije in združenja spolnih delavk in delavcev v tujini, saj se zdi, da se najbolje prilagaja njihovim interesom in potrebam. Med drugim je uveljavljen v Španiji in na Portugalskem, od leta 2003 pa tudi v Sloveniji.

ABOLICIONIZEM

Popov (2008) kot četrti model regulacije opredeli abolicionizem. Tako kot prohibicionizem se zavzema za odpravo prostitucije, a ne s sistemom prepovedi, temveč z odpravo prepovedi. Popov pravi, da je za ta model značilna protislovnost, saj prostitucija ni izrecno

prepovedana, prepovedano pa je vse, kar je potrebno, da se odvija. Tako je ob doslednem spoštovanju zakona prostitucija pravzaprav onemogočena.

Primer takšne ureditve najdemo v Italiji, ki kriminalizira zvo-dnike, trgovce z ljudmi, tiste, ki novačijo, pomočnike in sodelavce za plačilo, lastnike bordelov, podpornike, partnerje, ki živijo od zaslužka seksualnih delavk, vsakovrstne oglaševalce, pomočnike in sodelavce brez plačila, zapeljevalce in seksualne delavke, ki aktivno novačijo (prav tam).

NAČELO DELAVSKIH PRAVIC

Ta model so oblikovali spolne delavke in delavci, ki so vedno bolj dosledni pri uveljavljanju svojih pravic. Načelo delavskih pravic, kot že ime pove, temelji na pravicah in obveznostih, ki izhajajo iz dela (Popov, 2008). Bistvo tega modela je priznanje prostitucije kot legitimne oblike dela in dekriminalizacija prostitucije.

PROSTITUCIJA V SLOVENIJI

ZAKONSKA UREDITEV PROSTITUCIJE V SLOVENIJI

Prostitucija je bila do leta 2003 v Sloveniji opredeljena kot prekršek zoper javni red in mir. Vsaka oseba, ki se je vdajala prostituciji, pri njej sodelovala ali jo dovoljevala, je bila kaznovana. Leta 2003 je bila po spremembi 5. člena Zakona o prekrških zoper javni red in mir (Zakon o spremembah zakona o prekrških zoper javni red in mir, 2003) prostitucija dekriminalizirana, a še vedno ostaja pre-povedana na javnih mestih, zaradi česar lahko govorimo o delni dekriminalizaciji (Pajnik, Fabijan, Frelih in Šori, 2017). Ta prekršek je v 7. členu Zakona o varstvu javnega reda in miru (2006) oprede-ljen kot »nedostojno vedenje« na javnem mestu, ki je definirano kot »vsiljiv način ponujanja spolnih uslug«.

V zakonodaji velja prohibicija posredovanja in organiziranja prostitucije. To je opredeljeno v 175. členu Kazenskega zakonika (2008): »Z zaporno kaznijo od treh mesecev do petih let se kaznuje

tistega, ki zaradi izkoriščanja sodeluje pri prostituciji druge osebe ali s silo, grožnjo ali s preslepitvijo navede, pridobi ali spodbudi drugo osebo k prostituciji.«

V povezavi s trgovanjem z ljudmi je v 113. členu Kazenskega zakonika (2008) določeno: »Kdor zaradi izkoriščanja prostitucije ali drugih oblik spolnih zlorab drugo osebo kupi, prevzame, nastani, prepelje, proda, izroči oziroma z njo kako drugače razpolaga ali tako osebo novači, menjava ali prenaša nadzor nad njo ali pri teh ravnanjih posreduje, se, ne glede na morebitno privolitev te osebe, kaznuje z zaporom od enega do desetih let in denarno kaznijo.«

Prostitucija se pri nas ne dojema kot legitimna oblika dela, in to kljub temu, da to področje delno ureja Standardna klasifikacija dejavnosti (2008), v kateri lahko erotična maserka oziroma maser ali erotična plesalka oziroma plesalec registrira svojo dejavnost pod šifro 96.040 (dejavnosti za nego telesa) ali 96.090 (druge storitvene dejavnosti). Znotraj Standardne klasifikacije poklicev (Standardna klasifikacija poklicev 2008 (SKP-08), 2008) lahko isto dejavnost registrira pod šifro 5169 (drugi poklici za osebne storitve). Registracija dela pomeni, da posameznica dejavnost opravlja legalno (na primer kot samostojna podjetnica), vendar pa takšna praksa med spolnimi delavkami in delavci vsaj zaenkrat ni pogosta.

OBLIKE PROSTITUCIJE

Oblike prostitucije so v veliki meri odvisne od časovnega obdobja in zakonske ureditve, ki se razlikuje od države do države. V preteklosti je bilo več ulične prostitucije in prostitucije v bordelih (obe obliki sta še vedno značilni za države, kjer je prostitucija regulirana in javnost manj obsojajoča), danes pa je zaradi dostopa do interneta vse več spletnega oglaševanja.

Pajnik (2017) navaja, da je bila prostitucija v Sloveniji v devetdesetih večinoma organizirana v masažnih salonih, ki so jih kasneje nadomestile agencije za spremstva. Dober del prostitucije se še vedno dogaja v nočnih klubih, ki delujejo večinoma zunaj mest. V zadnjem desetletju pa se zaradi množične uporabe prenosnih telefonov in spletnih platform prostitucija pomika v stanovanja.

Šori (2005) je glede na kraj pridobivanja strank oziroma opravljanja dejavnosti opisal osem vrst prostitucije: ulično, stanovanjsko, hotelsko prostitucijo, prostitucijo v nočnih lokalih, masažnih salonih, bordelih, agencijsko ponudbo in prostitucijo znotraj spremljevalnih uslug. V nadaljevanju povzemamo glavne karakteristike posameznih oblik prostitucije, kot jih je opisal avtor.

Ulična prostitucija poteka tako, da spolne delavke in delavci stranke pridobivajo na prostem, storitve pa nudijo v avtomobilih, sobah, tudi v naravi. Pri taki obliki prostitucije so finančni vložki minimalni, higienski pogoji slabi, stopnja nevarnosti pa je visoka. V Sloveniji je tako obliko prostitucije mogoče zaznati na Primorskem in Goriškem, predvsem sezonsko.

Stanovanjska prostitucija poteka v privatnih stanovanjih, v katerih storitve nudi ena ali več oseb. Pri tej obliki je strošek večji, a so higienski in varnostni pogoji boljši. V Sloveniji je ta oblika najpogostejša, a posledično pomeni večjo konkurenco.

Prostitucija v masažnih salonih se velikokrat skriva pod nazivom »erotična masaža«. To dejavnost je v Sloveniji mogoče tudi registrirati, zato jo lahko saloni ponudijo na ceniku. Takšna oblika prostitucije nudi določeno varnost, higienske razmere pa so običajno zadovoljive.

Hotelska prostitucija je organizirana v hotelih in je namenjena predvsem tujcem in poslovnežem. Okolje hotelov nudi največ varnosti (zaradi prisotnosti osebja in gostov), takšna prostitucija pa je dobro organizirana (pri tem velikokrat sodeluje hotelsko osebje). Hotelsko prostitucijo lahko najdemo v večini slovenskih hotelov, poudariti pa je treba tudi fenomen »turistične prostitucije«, ko se v času sezone spolne delavke in delavci preselijo v turistična središča.

Bordelov v Sloveniji uradno ni, a o ilegalnih bordelih lahko govorimo tudi v obliki organiziranih stanovanj, masažnih salonov, nočnih lokalov in hotelov, katerih glavni dobiček je ravno prostitucija.

Prostitucija v nočnih lokalih spolnim delavkam in delavcem pomeni večji občutek varnosti in stalni (nočni) delovni čas. Po drugi strani pa takšno obliko prostitucije spremlja pitje alkoholnih pijač, negativen vidik pa predstavljata tudi manjša možnost za umik v zasebnost ter velika prepletenost z organiziranim kriminalom

– trgovino z ljudmi. V nekaterih nočnih lokalih je mogoče spolne storitve dobiti kar tam (plačilo dragih pijač, zasebnega striptiza ipd.), drugje pa se je s plesalkami mogoče dogovoriti zunaj lokala ali delovnega časa. V Sloveniji so v takšnih lokalih večinoma tujke, ki imajo dovoljenja za opravljanje poklica barske plesalke.

Stike z namenom prostitucije lahko posredujejo tudi agencije, ki oglase objavljajo v istih medijih kot stanovanjske spolne delavke in delavci. Velikokrat se takšna prostitucija odvija preko ženitnih posredovalnic in zasebnih zmenkov.

Spremljevalke in spremljevalci (escort) naj bi bile spolne delavke in delavci najvišjega sloja. Takšna prostitucija je večinoma popolnoma tajna, stranke predstavljajo zaprt krog, zaslužki (tudi darila) pa so največji. Od spolnih delavk in delavcev je pričakovan višji nivo intimnosti in zaupanja.

SPLETNO OGLAŠEVANJE STORITEV

Oglase spolnih delavk in delavcev (predvsem stanovanjske prostitucije) je mogoče najti na različnih spletnih portalih. Večina takšnih portalov, kot so avanture.net, oglas.si, slo-gay.com, salomon.si, objavlja oglase, v katerih lahko posameznica ali posameznik nudi različne storitve za plačilo (to se lahko skriva tudi za besedami »nagrada«, »darilo« in podobno). V takšnih oglasih je malo informacij, cilj pa je, da zainteresirani posameznik pridobi kontakt. Glavni portal z oglasi za spolne storitve v Sloveniji je sloescort.com, ki je namenjen izključno oglasom spolnih delavk in delavcev. Tam si lahko ustvarijo svoj profil, kjer poleg opisa zunanosti podajo tudi seznam storitev, ki jih oziroma jih ne nudijo. Na posameznem profilu je tudi kontaktna številka, kamor lahko stranka pokliče. Poleg oglasov je na portalu tudi forum, namenjen predvsem uporabnikom storitev, kjer lahko izmenjajo izkušnje in podajo ocene. Poseben del foruma je namenjen le ponudnicam in ponudnikom, ostali pa vanj nimajo vpogleda. Tam je prostor namenjen pogovoru med ponudnicami in ponudniki ter izmenjavi negativnih izkušenj s strankami, ki služijo kot opozorilo ostalim.

PRISTOPI K DELU S SPOLNIMI DELAVKAMI IN DELAVCI

V Sloveniji do lanskega leta ni obstajala organizacija, ki bi bila namenjena spolnim delavkam in delavcem v času njihovega aktivnega delovanja, zato se je potrebno pri iskanju primerne pristopa k tej skriti populaciji ozirati predvsem k dobrim praksam v tujino, pomembno pa je upoštevati tudi mnenja in usmeritve spolnih delavk in delavcev.

To ne pomeni, da se različne vladne in nevladne organizacije posredno ne srečujejo s to populacijo. Najvidnejša nevladna organizacija na tem področju je Društvo Ključ – center za boj proti trgovini z ljudmi, ki v okviru svojega dela načrtuje programe tudi za žrtve zlorabe prostitucije. To društvo se veliko povezuje s kriminalistično policijo, saj se skupaj borita proti nezakonitim vidikom spolnega dela z namenom, da bi zaščitila izkoriščane spolne delavke in delavce. Žrtvam trgovine z ljudmi je namenjen tudi program Slovenske Karitas *Projekt oskrbe žrtev trgovine z ljudmi*. Na področju prostitucije deluje tudi Mirovni inštitut, ki se ukvarja predvsem z raziskovanjem tega področja. Pomembna organizacija, ki se zavzema za izboljšanje položaja spolnih delavk in delavcev, je tudi Amnesty International Slovenija.

Spolne delavke in delavci se vseeno vključujejo v organizacije, ki primarno ne obravnavajo prostitucije, ampak so njihovi programi namenjeni drugim področjem. To so največkrat organizacije, ki se ukvarjajo z osebami, zasvojenimi s prepovedanimi drogami, ali pa organizacije, ki skrbijo za dobrobit brezdomcev, žrtev nasilja ipd. Iz teh organizacij poročajo, da redkokdaj neposredno izvejo, da je oseba, ki se je vključila v program, tudi spolna delavka ali delavec, se pa to odkrije počasi, med terapijo in podrobnim spremljanjem te osebe.

Populacija spolnih delavk in delavcev je zelo heterogena, pogosto se pojavlja prepletenost težav z različnih področij in je zato težko natančno opredeliti, katera od možnih pomoči bi bila za osebo, ki se ukvarja s spolnim delom, v tistem trenutku najprimernejša. Kljub tej kompleksnosti pa lahko populacijo razdelimo na dve večji skupini: na spolne delavke in delavce, ki so izkoriščani

in prisiljeni v spolno delo, ter na tiste, ki spolnih storitev ne ponujajo pod prisilo.

Pomanjkanje programov za slednjo skupino je ponudilo priložnost za delovanje nove organizacije, ki bi bila namenjena nudenju pomoči in podpore pri reševanju stisk spolnim delavkam in delavcem v času njihovega aktivnega delovanja. Po raziskovanju potreb te populacije je nastala Freya – društvo za zmanjševanje škode na področju prostitucije. Namen društva je ustvarjanje varnega prostora in neobsojajočega okolja za osebe, ki se ukvarjajo s prostitucijo, participacija spolnih delavk in delavcev pa bo ključnega pomena za oblikovanje programov, ki se bodo odzivali na njihove težave in potrebe. Spolne delavke in delavci so namreč znotraj svojega dela izpostavljeni različnim rizikom, na primer uporabi drog, različnim boleznim, nasilju, diskriminaciji ... (Rekart, 2005). Izboljšati želimo njihove življenjske in delovne pogoje, pri čemer prekinitev z delom ni osnovni pogoj za udeležbo v programih pomoči.

Društvo Freya deluje po načelih zmanjševanja škode. Flaker (2002) koncept zmanjševanja škode opredeli kot prakso preprečevanja in odpravljanja škode na različnih področjih. S tem namenom izvajamo različne aktivnosti, s katerimi odpravljamo škodo, ki nastane kot posledica ukvarjanja s spolnim delom. Te posledice se lahko manifestirajo v zlorabi prepovedanih drog, težavah v duševnem zdravju, diskriminaciji in izkoriščanju, spolne delavke in delavci so lahko deležni različnih oblik nasilja in kršenja pravic ter podobno. Po drugi strani pa se proces zmanjševanja škode usmerja tudi v preprečevanje oziroma zmanjševanje verjetnosti, da bi do škodljivih posledic sploh prišlo. S preventivnimi akcijami in programi, ki slonijo na tem načelu, želimo torej preprečiti tako nastajanje nove kot tudi poglobljanje že nastale škode.

Dajanje glasu neslišanim in zapostavljenim skupinam je ena od pomembnih predpostavk socialnopedagoškega dela, ki ji je pri načrtovanju programov zmanjševanja škode potrebno slediti. Podobno so svoje delo začele tudi socialne delavke iz Dortmunda, ko so leta 1986 odprle svetovalnico za spolne delavke in izvedle raziskavo, v kateri so uporabnice govorile o problemih, s katerimi se najpogostejše srečujejo (Geissler-Hehlke, 1987, v Zaviršek, 1993).

V tujini pa niso samo nevladne organizacije tiste, ki se trudijo izboljšati položaj spolnih delavk in delavcev v družbi. Posameznice in posamezniki se namreč združujejo v sindikate spolnih delavk in delavcev ter s tem povečujejo svojo moč in možnosti za ustvarjanje boljših pogojev. Pomembnost združevanja – predvsem v imenu varnosti – so izpostavili tudi v tretjem delu manifesta, imenovanem *Our labour* ali *Naše delo*. Tam med drugimi zahtevami lahko najdemo tudi zahtevo po možnosti združevanja in samoorganiziranja spolnih delavk in delavcev ter ustvarjanja sindikatov (*Sex Workers in Europe Manifesto*, 2005). Ob tem se porajajo vprašanja, zakaj v Sloveniji takšna združenja ne obstajajo. Glede na to, da je to v tujini pogosta praksa z dobrimi rezultati, je potrebno raziskati, kaj pri nas to populacijo zadržuje pred samoorganiziranjem in s tem uresničevanjem lastnih potreb ter zahtev.

PROJEKT »SEM ANA IN NISEM TVOJA ANČKA«

Naše zanimanje za področje prostitucije se je pokazalo že na diplomskem študiju, kjer smo z raziskovanjem ugotovile, da v Sloveniji ne obstaja nobena organizacija, ki bi se ukvarjala izključno s tem področjem. Na podlagi raziskanih potreb smo se na magistrskem študiju osredotočile na eno izmed le-teh. To je bilo izboljševanje kakovosti odnosa med strankami in spolnimi delavkami – tako je nastala ideja za projekt »Sem Ana in nisem tvoja Ančka«.

Najprej smo želele relevantnost projekta preveriti pri ciljni skupini. S tem namenom smo oblikovale anketni vprašalnik, s pomočjo katerega smo hotele izvedeti, s kakšnim neželenim vedenjem strank se spolne delavke srečujejo in kako pogosto. Povezale smo se s spolno delavko, ki je predstavljala vezni člen z drugimi spolnimi delavkami. Pomagala nam je pri pridobivanju vzorca, ki je bil zaradi učinka snežne kepe večji, kot bi bil sicer – vrnjenih smo dobile 10 rešenih vprašalnikov. Na podlagi tega smo oblikovale usmeritve za primeren odnos strank do spolnih delavk (bonton) in v sodelovanju s socialnim podjetjem Iz principa oblikovale vizualno podobo letaka. Z geslom »Sem Ana in nisem tvoja Ančka« smo želele poudariti to, da spolne delavke niso lutke, ampak si zaslužijo

spoštovanje in ustrezen odnos. Letake smo razdelile spolnim delavkam, taksistom in različnim organizacijam oziroma v prostore, za katere smo menile, da lahko dosežejo tako spolne delavke kot stranke. Izvedle smo tudi gverilsko oglaševanje – na spletni strani *aventure.net* smo ustvarile lažen oglas, ki je napeljeval k spolni storitvi za plačilo. Tisti, ki so se javili na oglas, so prejeli povratno elektronsko sporočilo z vsebino bontona in našega projekta.

Projekt je bil pozitivno sprejet s strani spolnih delavk, organizacij in strank, kar je kazalo na pomembnost aktivacije na tem področju. Maja 2017 smo se članice društva Freya v sodelovanju s pedagoško fakulteto prijavile na javni razpis za študentske inovativne projekte za družbeno korist. Ta projekt smo poimenovala Zmanjševanje škode na področju prostitucije – »Sem Ana in nisem tvoja Ančka«, pri zasnovi pa smo se opirale na pilotni projekt.

HITRA OCENA STANJA NA PODROČJU PROSTITUCIJE

Hitra ocena stanja (Rapid Needs Assessment) izhaja iz pristopa, ki ga je razvila Svetovna zdravstvena organizacija zaradi potrebe po hitrem ocenjevanju in odzivanju predvsem na področju problemov javnega zdravja.

Hitra ocena stanja je sistematični proces ugotavljanja in naslavljanja potreb oziroma mankov med trenutno in želeno situacijo. Ocena stanja (Altschuld in Watkins, 2014) se velikokrat uporablja za izboljšanje situacij posameznikov, izobraževanja, organizacij ali skupnosti ter je učinkovit način za definiranje problemov in identifikacijo primernih intervencij ali rešitev, ki bodo naslavljalale potrebe in želje skupine.

Hitra ocena stanja se pogosto uporablja za ugotavljanje potreb določene populacije oziroma skupnosti. Za namen raziskave, ki smo jo morale izvesti v omejenem času in z omejenimi sredstvi, je predstavljala dobro orodje za opredelitev potreb in možnih intervencij na področju prostitucije.

NAMEN IN CILJI

Raziskava Hitra ocena stanja na področju prostitucije je bila del projekta Zmanjševanje škode na področju prostitucije – »Sem Ana in nisem tvoja Ančka«, ki smo ga maja 2017 prijavile na javni razpis za študentske inovativne projekte za družbeno korist, sofinanciran s strani Javnega štipendijskega, razvojnega, invalidskega in preživninskega sklada RS, Ministrstva za izobraževanje, znanosti in športa RS ter Evropske unije iz Evropskega socialnega sklada.

Namen prijavljenega projekta je bil oblikovati oceno stanja na področju prostitucije, vzpostaviti mrežo akterjev, ki se posredno ali neposredno srečujejo s populacijo spolnih delavk in delavcev, ter ob tem nadgraditi pilotni projekt »Sem Ana in nisem tvoja Ančka«.

Oceno stanja smo oblikovale na podlagi informacij s strani spolnih delavk in delavcev, njihovih strank ter strokovnih delavcev in drugih posameznikov, ki se posredno ali neposredno srečujejo s to populacijo. Cilji ocene stanja so bili:

- narediti analizo delovanja že obstoječih organizacij, ki so v stiku s populacijo (pogostost, vzrok in način obravnave spolnih delavk in delavcev ter zaznane specifične te populacije);
- s strani vsaj petih spolnih delavk in delavcev ugotoviti težave in potrebe, povezane z njihovim delom;
- s strani vsaj treh strank pridobiti informacije o njihovih pozitivnih in/ali negativnih izkušnjah s spolnimi delavkami oziroma delavci.

METODA

Za namen oblikovanja ocene stanja s strani organizacij smo najprej naredile pregled organizacij, za katere smo ocenile, da bi se glede na njihovo ciljno populacijo lahko posredno ali neposredno srečevale s tematiko spolnega dela. Predvsem smo se usmerjale na področja odvisnosti od drog, nasilja in brezdomstva, stik pa smo navezale tudi s centri za socialno delo in z organizacijami, ki se ukvarjajo z duševnim zdravjem, mladimi, humanitarno dejavnostjo, LGBTQ

populacijo ipd. Telefonsko smo kontaktirale 71 organizacij. V prvih pogovorih nas je zanimalo, kako pogosto se srečujejo s temami, ki so povezane s prostitucijo in s populacijo spolnih delavk ter delavcev, zaradi katerih razlogov prihajajo k njim ter kakšne oblike pomoči jim lahko nudijo. V nadaljevanju smo organizacije, ki se s populacijo pogostejše srečujejo (vsaj en primer letno), povabile na sestanek. Sestale smo se z 20 predstavniki organizacij oziroma posamezniki, ki aktivno raziskujejo področje prostitucije. Na srečanjih smo s pomočjo polstrukturiranega vprašalnika pridobile poglobljene informacije o njihovih izkušnjah, načinih dela in specifikah populacije.

Večino kontaktov spolnih delavk smo pridobile na različnih spletnih portalih, na katerih se oglašujejo (SloEscort, Salomonov oglasnik, avanture.net, oglasi.si), nekaj pa tudi s pomočjo metode snežne kepe. Z njimi smo izvedle polstrukturirane telefonske intervjuje in jih spraševale o njihovih potrebah ter težavah, s katerimi se srečujejo pri delu in v odnosu s strankami.

S strankami spolnih delavk in delavcev smo stopile v kontakt s pomočjo anonimnega spletnega vprašalnika. Spletno povezavo do vprašalnika smo objavile na forumu portala SloEscort, ki je namenjen izmenjavi izkušenj med strankami. Vprašalnik je vseboval deset kratkih vprašanj odprtega in zaprtega tipa. Dodaten vzorec smo pridobile na strani avature.net, kjer smo ustvarile lažen profil ponudnice spolnih storitev in nato vsem, ki so se zanimali za naše storitve, posredovale prej omenjeni spletni vprašalnik.

VZOREC

V vzorec smo vključile organizacije, spolne delavke in njihove stranke. Zajele smo 71 organizacij iz Slovenije, ki se posredno ali neposredno srečujejo s področjem prostitucije; od teh smo jih 20 vključile v poglobljeno analizo. V polstrukturiranem intervjuju je sodelovalo 15 spolnih delavk, na anonimni spletni vprašalnik za stranke pa je odgovorilo 51 posameznic in posameznikov.

IZSLEDKI RAZISKAVE

OCENA S STRANI ORGANIZACIJ

Kontaktirale smo 71 vladnih in nevladnih organizacij. Od teh jih je 20 (28 %) povedalo, da se s to populacijo srečujejo pogosto (večkrat letno), 8 (11 %) organizacij pa se s populacijo sicer ne srečuje, a jih ta tematika zanima oziroma se z njo posredno srečujejo. Ostale organizacije (43 oz. 61 %) se pri svojem delu s to temo ne ukvarjajo.

Iz nadaljnjih pogovorov s predstavniki organizacij je razvidno, da pri nas nimamo programov ali sistemov pomoči, namenjenih spolnim delavkam in delavcem. Vzrok za to vidimo predvsem v:

(1) tabuiziranosti področja, zaradi česar se znotraj organizacij o problematiki ne govori, spolne delavke pa o prostituciji (zaradi strahu) ne govorijo, ter

(2) nepopolni regulaciji in površni zakonodaji, ki za strokovne delavce pomeni večjo izpostavljenost različnim nevarnostim (nasilje, zvodništvo, trgovina z ljudmi ipd.).

Predstavniki organizacij, ki delujejo na področju uporabe drog, omenjajo, da se osebe začnejo ukvarjati s prostitucijo zaradi potrebe po drogi oziroma denarju. Posledično s prostitucijo prenehajo, ko končajo z uživanjem drog. Treba je poudariti, da takšen vzorec ni pravilo, saj v veliko primerih uporaba droge nastopi kot sredstvo za lažje soočanje s pritiski prostitucije. Problem, ki ga pogosto izpostavljajo te organizacije, je »sponzorstvo«, kar pomeni da so moški svojim partnerkam zvodniki in jih izkoriščajo za zaslužek, ženske pa imajo pri njih zagotovljen odmerek droge. Dinamika brezdomstva in prostitucije deluje podobno kot pri uporabi drog. Prostitucija je v tem primeru lahko tudi sredstvo za zagotavljanje prenočišča.

Problematika gre nemalokrat z roko v roki s trgovino z ljudmi, nasiljem, zvodništvom ali drugimi načini izkoriščanja. Žrtve trgovine z ljudmi pogosto ne poiščejo pomoči zaradi lastne nezainteresiranosti za reševanje problema. Spolno delo je pri nas namreč neobdavčeno, zaupanje institucijam je nizko, izkoriščevalske razmere, v katerih živijo tukaj, pa so (zaradi zaslužka) vseeno boljše kot razmere v domovini.

Strokovni delavci poleg zmanjševanja škode izpostavljajo pomen psihoterapije in terapevtskih skupin, ki jih prepoznajo kot najbolj učinkovito sredstvo pomoči pri premagovanju travm, izboljševanju samopodobe, zavedanju lastnega telesa in postavljanju meja. Velik pomen vidijo tudi v informiranju o primernem odnosu strokovnih delavcev na področju zdravstva in policije oziroma strokovnih delavcev z različnih področij dela s to populacijo.

OCENA S STRANI SPOLNIH DELAVK

Največji slovenski spletni oglasnik, ki edini deluje izključno na področju prostitucije, je **SloEscort**. Zaradi tega smo največ kontaktov spolnih delavk pridobile prav tam. Pod zavihkom Dekleta na klic se oglašuje približno 90 žensk. Številka se dnevno spreminja – opazile smo tako odjavljanje kot tudi pojav novih uporabniških računov. Poklicale smo 50 kontaktov. Od 37, ki so se oglasile, jih je bilo 9 (18 %) pripravljenih na pogovor, ostale pa so sodelovanje zavrnilo oziroma preložile pogovor na drug dan. Od vseh oglasnikov je SloEscort najbolj organiziran in pregleden, uporabnice pa imajo možnost jasno izraziti pogoje storitev (delovni čas, vrsta storitev, cena itd.).

Na **Salomonovem oglasniku** se spolne delavke oglašujejo pod zavihkom Zasebni stiki. Pod tem zavihkom je približno 3000 oglasov, ki vključujejo različne ponudbe spolnih storitev. Ocenjujemo, da je približno dve tretjini oglasov, ki nagovarjajo h kontaktu preko SMS (npr. Pošlji sms na ANA FLIRT na 7887). Tovrstne ponudbe imajo posrednika, pri čemer gre po navadi za različna podjetja (zenitnaposredovalnica, mojflirt.si, vroce-slovenke.si ipd.). Velikokrat se zgodi, da ima ponudnica objavljenih več različnih oglasov z isto številko, naletele pa smo tudi na oglase, kjer je šlo za ponudnico, ki je imela do 6 različnih števil pod različnimi oglasi. Poklicale smo 40 kontaktov, od tega se jih 27 (67 %) po večkratnih poskusih ni oglasilo, ostale (razen ene) pa so zavrnilo pogovor.

Spletna stran **avanture.net** je namenjena predvsem iskanju avantur, ena izmed kategorij pa je tudi Ona nudi spremstvo, kjer lahko najdemo približno 280 oglasov. Nekateri od oglasov ponujajo oziroma vsaj namigujejo na seks za plačilo. Klicale smo tiste,

za katere se nam je zdelo, da ne iščejo avanture, temveč ponujajo storitev za plačilo. Poklicale smo 32 kontaktov, od tega se jih 20 (62 %) po večkratnih poskusih ni oglasilo. K pogovoru sta privolili dve spolni delavki, ostale so sodelovanje zavrnila.

Zadnja spletna stran, na kateri smo iskale kontakte spolnih delavk, je **oglas.si**. V kategoriji Zasebni stiki najdemo 450 oglasov. Po pregledu celotne kategorije ocenjujemo, da tri četrtine oglasov oglašuje vroče linije oziroma nagovarja h kontaktu preko SMS. Tudi na tem portalu je pogosto, da ima ponudnica objavljenih več oglasov z isto ali različno številko. Poklicale smo skoraj vse, za katere se nam je zdelo, da oglašujejo spolne storitve za plačilo. Od 19 poklicanih kontaktov se jih je 6 (32 %) oglasilo, tri spolne delavke pa so bile pripravljene sodelovati.

Na vseh spletnih oglasnikih z izjemo SloEscorta se je dogajalo, da so poklicane ženske zanimale svojo vpletenost v prostitucijo. Poleg tega jih je veliko pogovor preprosto zavrnilo ali prekinilo, ko so ugotovile, da nismo stranke, nekatere so uporabile izgovor, da smo poklicale na napačno številko, druge niso imele časa.

Poklicale smo še štiri kontakte, ki smo jih pridobile preko poznanstev. Od teh ni bila nobena pripravljena sodelovati.

Vsega skupaj smo poklicale 150 kontaktov, pridobile pa odgovore 15 žensk (10 %), ki se ukvarjajo s prostitucijo.

Na podlagi pogovorov s 15 spolnimi delavkami ugotavljamo, da večina (9 oz. 60 %) kot glavno težavo, s katero se srečujejo pri delu, navaja težave s strankami. Dve omenjata tudi težave z denarjem in vlažnostjo vagine, ostale (5 oz. 33 %) pa pravijo, da pri delu nimajo težav.

Zanimalo nas je, kako bi spolne delavke bolj specifično opredelile težave s strankami. Izpostavljajo predvsem neresnost (5 oz. 33 %), nesramnost, neotesanost in vulgarnost (3 oz. 20 %), nasilje oziroma grobost (1 oz. 7 %) ter barantanje pri plačilu (1 oz. 7 %). Ostale (5 oz. 33 %) s strankami nimajo težav.

Pri preverjanju potreb ugotavljamo, da bi spolne delavke najbolj zanimala informacije o splošnem in spolnem zdravju (8 oz. 53 %) ter informacije o zakonski ureditvi prostitucije v Sloveniji in pravno svetovanje (6 oz. 40 %). Najraje bi se udeleževale skupin za samopomoč (5 oz. 33 %), medtem ko jih psihosocialno svetovanje

in terapija ne zanimata oziroma so mnenja, da ju ne potrebujejo. Prav tako jih ne zanima zaposlitveno svetovanje z izjemo dveh, ki sta omenili, da bi ju zanimale informacije o tem, kako odpreti samostojno podjetje (s. p.). Mnenja spolnih delavk so bila najbolj razdvojena pri temi medsebojnega druženja; nekatere so bile izrazito za, druge izrazito proti zaradi medsebojne konkurence. Različne prostočasne aktivnosti so zanimale tretjino spolnih delavk.

Za nadaljnje sodelovanje v okviru društva in projekta jih je bilo zainteresiranih 9, kar je kar 60 % tistih, ki so odgovarjale na vprašanja. Z dvema spolnima delavkama smo se srečale tudi v živo, kar je omogočilo globlje razpravljanje o temi in spoznavanje področja skozi oči spolnih delavk.

OCENA S STRANI STRANK SPOLNIH DELAVK

Na povezavo do spletnega vprašalnika, ki smo ga posredovale strankam spolnih delavk, je kliknilo 286 oseb, 51 od teh pa jih je nadaljevalo z reševanjem ankete.

Velika večina anketiranih (50 oz. 96 %) pripada moškemu spolu. Največ oseb (19 oz. 37 %) je starih med 31 in 40 let, 17 (33 %) pa jih je starih med 41 in 50 let. Ostali so bodisi mlajši od 20 let ali pa starejši od 51 let. Glede zakonskega stanu se 3 osebe (6 %) niso želele opredeliti, 22 (42 %) jih je samskih, 26 oseb (51 %) pa je poročenih ali v partnerski zvezi. 24 oseb, torej skoraj polovica vprašanih (47 %) spolne delavke obiskuje mesečno, 14 (27 %) letno, ena oseba večkrat tedensko, dve pa enkrat na teden.

Večina oseb (83 %) je imela pozitivne ali večinoma pozitivne izkušnje, 6 oseb (12 %) svoje izkušnje opredeli kot negativne ali večinoma negativne, ena oseba pa na vprašanje ni odgovorila. Kot pozitivno večinoma izpostavljajo odnos spolnih delavk – kakovostno izvedene usluge, pripravljenost spolnih delavk za pogovor o osebnih temah ter korekten, prijazen in osebni pristop.

Večina anketiranih je že imela negativne izkušnje pri obisku spolne delavke. Kot negativno navajajo zavajanja v oglasih (leta, postava), slabo diskretnost lokacij, slabo higieno nekaterih spolnih delavk (neprijeten vonj, glivice, neurejenost, nedepiliranost), največkrat pa neprimernost prostorov (npr. umazane rjuhe z madeži

od prejšnjih strank, že uporabljene brisače, vzmetnica na tleh, razmetane stvari, zatohel vonj, slab zrak itd.), v katerih se storitev izvaja. Izpostavljajo tudi neprimeren odnos spolnih delavk – neko- rektnost glede dogovorjenega termina, hladen pristop in odsto- panja od opisa v oglasu. Stranke izpostavljajo še alkoholiziranost in omamljenost spolnih delavk, težave s krajom denarja in občasno izsiljevanje s strani spolnih delavk.

Veliko strank na koncu ankete izpostavi, da bi bilo prostitucijo potrebno legalizirati in da je podoba, ki predstavlja spolne delavke kot žrtve, največkrat napačna, saj se za to odločajo prostovoljno.

OMEJITVE RAZISKAVE

V raziskavo nismo uspele vključiti flirt SMS-ov, vročih linij in oglasov ženitnih posredovalnic, ki so zelo pogosti na spletnih por- talih. Velika pomanjkljivost raziskave je, da vanjo nismo uspele vključiti nobenega spolnega delavca. Prav tako smo v oceno stanja vključile le spolne delavke, ki se oglašujejo na spletnih portalih in pri katerih ugotavljamo določene podobnosti (stanovanjska prostitu- cija ali masažni saloni, visoka stopnja diskretnosti, možnost izbire strank ipd.). S tem smo izpustile spolne delavke v nočnih klubih, tistih, ki nudijo spremstvo, in tistih, ki spolne storitve ponujajo na ulicah, počivališčih, v hotelih, casinojih (predvsem na Primor- skem) in drugje. Prav tako smo v raziskavo vključile zgolj določen segment strank, ki smo jih pridobile le na dveh spletnih portalih. V raziskavo smo želele vključiti čim več vladnih in nevladnih orga- nizacij, dopuščamo pa možnost, da nismo dosegle vseh, ki bi lahko s svojimi informacijami pripomogle k boljši oceni stanja.

Omejitev raziskave vidimo tudi v raziskovalnih instrumen- tih. Sicer menimo, da so bili za namene naše raziskave vprašal- niki ustrezni, saj je bil naš cilj pridobiti čim večji vzorec, a bi z bolj poglobljenimi vprašalniki lahko dobile boljši vpogled v posamezno populacijo.

SKLEPI

Področje prostitucije je v zadnjem desetletju kljub marginaliziranosti vse pogostejša raziskovalna tema. Ključno pri tem je, da v raziskovanje vključujemo spolne delavke in delavce ter jih začnemo dojemati kot strokovnjake iz izkušenj. Pomembno je, da do področja ne zavzamemo pozicije vsevednega profesionalca, ki ve (oziroma si domišlja, da ve), kaj je najboljše za uporabnike in uporabnice.

Skozi raziskovanje ugotavljamo, da je področje spolnega dela v vseh pogledih izjemno heterogeno ter se povezuje tudi z drugimi problematikami, denimo uporabo drog, nasiljem, brezdomstvom, trgovino z ljudmi ipd. Ugotavljamo tudi, da so spolne delavke in delavci močno zapostavljena družbena skupina, kar se tiče programov podpore in pomoči. Zaskrbljujoča se nam zdi predpostavka, da zaradi stigmatiziranosti spolnega dela ponudnice in ponudniki spolnih storitev ne iščejo niti ne želijo iskati pomoči.

V slovenskem prostoru se kot pomembna iztočnica diskusij o prostituciji kaže polarizacija med t. i. »prisilno« in »prostovoljno« prostitucijo. Organizacije so tu enotnega mnenja, da je preplet teh dveh področij zelo pogost ter da ne gre absolutizirati ne ene ne druge skrajnosti. Z namenom nudenja celostne podpore moramo stremeti k medsebojnemu povezovanju organizacij, ki prihajajo v stik tako z eno kot z drugo skupino spolnih delavk.

Pomen svojega dela vidimo tudi v spodbudi in pomoči pri samoorganiziranju populacije, s čimer bi lažje zastopali svoje pravice in se borili za tisto, v kar verjamejo. Glede na to, da so spolne delavke in delavci v Sloveniji zelo atomizirana množica (Šori, 2005), kar pomeni, da se med seboj ne družijo, povezujejo ali samoorganizirajo, je še toliko pomembnejše, da je na voljo organizacija, ki deluje kot zagovornica te družbene skupine.

Spolne delavke, ki so sodelovale v raziskavi, kot glavno težavo pri delu navajajo težave s strankami, ki jih bolj specifično opredelijo kot neresnost, nesramnost, nasilje in barantanje strank. Pri preverjanju potreb jih zanimajo informacije o splošnem in spolnem zdravju, informacije o zakonski ureditvi prostitucije v Sloveniji ter organizacija skupin za samopomoč. Zanimiva je ugotovitev, da

za psihosocialno pomoč ne kažejo interesa. Pri tem ugotavljamo, da so si mnenja strokovnih delavcev in spolnih delavk nasprotna.

Ugotovitve, povezane s strankami spolnih delavk in delavcev, se nanašajo predvsem na izkušnje z obiskom ženskih ponudnic spolnih storitev. Podatki kažejo, da so tudi stranke zelo heterogena skupina, vseeno pa skoraj stoo odstotni delež strank predstavljajo moški, kar ugotavljata tudi Šori (2005) in Pajnik (2008). Perspektiva strank je znotraj naše raziskave predstavljala pomemben doprinos k celostnemu pogledu na področje spolnega dela. Pomembna se nam zdi opazka o slabi higieni in neprimernosti prostorov, kjer se spolne storitve izvajajo, kar pa se lahko v določenih primerih kaže tudi kot rizični zdravstveni faktor za spolne delavke. Stranke izpostavljajo pomen pravne regulacije spolnega dela in se večinoma pozitivno opredeljujejo do legalizacije. Opozarjajo tudi na stereotipnost podobe spolnih delavk kot žrtev, ki je po njihovem mnenju pogosto napačna.

Raziskava predstavlja pomemben doprinos za nadaljnje načrtovanje in oblikovanje programov v društvu Freya. V prihodnje bi bilo potrebno narediti več poglobljenih raziskav na področju prostitucije, poleg tega pa se nam zdi ključnega pomena mreženje z ostalimi vladnimi in nevladnimi organizacijami – tako pri nas kot v tujini. Ob tem je nujno upoštevati izražene potrebe spolnih delavk, v okviru česar vidimo pomemben korak v oblikovanju skupin za samopomoč in informacijskih baz za spolne delavke. Svojo vlogo vidimo tudi v pravnem urejanju področja prostitucije, v smeri izboljšanja položaja spolnih delavk in zagotavljanja pravic, povezanih z registracijo dela. Predvsem pa svoj pomen zaznavamo v zagovorništvu spolnih delavk in delavcev. Izhajamo iz dejstva, da je prostitucija družben pojav, in si prizadevamo za osvobojenost od vseh moralizmov, povezanih s tem družbenim pojavom.

LITERATURA

- Altschuld, J. W. in Watkins, R. (ur) (2014). Needs Assessment: Trends and a View Toward the Future. *New Directions in Evaluation*, 144.
- Blume, J. (2006). Prostitution Should Be Seen As Empowering Some Women. V L. Gerdes (ur.), *Prostitution and Sex Trafficking: Opposing Viewpoints* (str. 86-90). Detroit: Thomson Gale.
- Flaker, V. (2002). Živeti s heroinom II.: K zmanjševanju škode. Ljubljana: Založba/*cf.
- Kanduč, Z., Korošec, D. in Bošnjak, M. (1998). *Spolnost, nasilje in pravo*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo.
- Kazenski zakonik /KZ-1/ (2008). Uradni list RD, št. 55 (4. 6. 2008). Pridobljeno s <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina?urlurid=20082296>.
- Kulick, D. (2003). Sex in the New Europe. The Criminalisation of Clients and Swedish Fear of Penetration. *Anthropological Theory*, 3(2), 199–218.
- Pajnik, M. (2008). *Prostitucija in trgovanje z ljudmi: perspektive spola, dela in migracij*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Pajnik, M. (2017). Prostitution Policy and Practice: Peculiarities of Decriminalisation. V I. Radačić in M. Pajnik (ur.), *Prostitution in Croatia and Slovenia: Sex Workers' Experiences* (str. 111–124). Zagreb: Institute of Social Sciences Ivo Pilar and The Peace Institute Ljubljana.
- Pajnik, M., Fabijan, E., Frelj, M. in Šori, I. (2017). *Prostitucija v Sloveniji: preliminarni izsledki raziskave in priporočila za politike*. Ljubljana: Mirovni inštitut, Zagreb: Institute of Social Sciences Ivo Pilar.
- Peršak, N. (2012). Prostitution, harm and the criminalisation of clients. V L. Pauwels in G. Vermeulen (ur.), *Update in de criminologie VI : actuele ontwikkelingen inzake EU-strafrecht, veiligheid & preventie, politie, strafprocedure, prostitutie en mensenhandel, drugsbeleid en penologie* (str. 229–339). Antwerp: Maklu.
- Popov, J. (2008). *Prostitucija: priročnik za prostitute-ke, stranke in moraliste-ke*. Maribor: Pivec.

- Rekart, M. (2005). Sex-Work Harm Reduction. *The Lancet* 366(9503), 2123–2134. Pridobljeno s <http://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS014067360567732X/abstract>.
- Sex Workers in Europe Manifesto* (2005). Pridobljeno s <http://www.sexworkeurope.org/sites/default/files/userfiles/files/join/manbrussels2005.pdf>.
- Standardna klasifikacija dejavnosti 2008* (2008). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno s <http://www.stat.si/doc/pub/skd.pdf>.
- Standardna klasifikacija poklicev 2008* (SKP-08) (2008). V Uredba o standardni klasifikaciji poklicev (2010), Uradni list RS, št. 50 (24. 6. 2010). Pridobljeno s https://www.uradni-list.si/files/RS_-2010-050-02661-OB~P001-0000.PDF.
- Šori, I. (2005). Prostitucija v Sloveniji: akterji, podoba, problemi in odnosi. *Etnolog*, 15(66), 61–80.
- Weitzer, R. (2000). *Sex for sale: prostitution, pornography and the sex industry*. New York, London: Routledge.
- Weitzer, R. (2009). Sociology of Sex Work. *The Annual Review of Sociology*, 35, 213–234.
- Zakon o varstvu javnega reda in miru /ZJRM-1/* (2006). Uradni list RS, št. 70 (6. 7. 2006). Pridobljeno s <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/74232>.
- Zakon o spremembah zakona o prekrških zoper javni red in mir /ZJRM-b/* (2003). Uradni list RS, št. 69 (16. 7. 2003). Pridobljeno s <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/44581>.
- Zaviršek, D. (1993). Prostitucija – izziv za drugačno socialno delo. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 44(1), 3–10.

IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK, PREJET JANUARJA 2018